

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATEREA DISCRIMINĂRII

AUTORITATE DE STAT AUTONOMĂ

HOTĂRÂREA NR. 38 din 17.01.2024

Nr. dosar: 586/2023, 590/2023, 598/2023, 599/2023, 638/2023, 660/2023 conexe la dosarul nr.585/2023

Nr. petiții: 6775/06.09.2023, 6801/07.09.2023, 6853/08.09.2023, 6855/08.09.2023, 7099/18.09.2023 și 7289/25.09.2023 conexe la petiția nr. 6759/06.09.2023

Petenți:(în continuare P1)
.....(în continuare P2)
.... (în continuare P3)
.....(în continuare P4)
.... (în continuare P5)
.... (în continuare P6)
.... (în continuare P7)

Reclamați:(în continuare R1)
Muzeul Municipiului București
.....(în continuare R3)
S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural Art Safari SRL

Obiect: În conținutul celor șapte petiții, conexe și constituite în dosare, se reclamă expoziția denumită Nimfe și Zombi, desfășurată de proiectul ArtSafari Love Edition, în perioada 30 iunie - 10 septembrie 2023, în cadrul căreia au fost reinterpretate scene și picturi specifice creștinismului în care simbolurile religioase au fost prezentate într-un mod ofensator

I. Numele, domiciliul sau reședința părților
Numele, domiciliul sau reședința petenților

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Numele, domiciliul, reședința sau sediul reclamaților
7.

8.

9.

10. S.C. ArtSafari S.R.L.

II. Procedura de citare

11. Prin adresele nr. 6759/02.10.2023, 7568/02.10.2023, 7568/02.10.2023, 6775/05.10.2023, 7687/05.10.2023, 7714/05.10.2023, 6855/04.10.2023, 7630/04.10.2023, 7099/05.10.2023, 7686/05.10.2023, 7289/03.10.2023, 7619/03.10.2023, 7886/12.10.2023 s-a realizat citarea părților, în data de 31.10.2023.

12. Prin intermediul adresei 8742/03.11.2023 părțile au fost recitate pentru un nou termen de audiere, în data de 21.11.2023, în cazul dosarului 638/2023.

13. Prin intermediul adresei înregistrate 6801/03.10.2023, petentului P3 din cadrul dosarului 590/2023 i s-a pus în vedere să completeze petiția cu datele lipsă, conform prevederilor art. 11 din Procedura internă de soluționare a petițiilor și sesizărilor, publicată în Monitorul Oficial 348/2008. Petentul nu a dat curs solicitării, adresele de corespondență fiind returnate, în lipsa ridicării acestora.

14. În cadrul ședinței de audieri din 31.10.2023, au fost prezenți P1, P5, P6 și Muzeul Municipiului București.

15. În cadrul ședinței de audieri din data 31.10.2023, Muzeul Municipiului București a invocat excepția lipsei calității procesuale, susținând că muzeul este doar gazda evenimentului, în virtutea colaborării cu S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl.

16. Prin adresa înregistrată cu nr. 8141/19.10.2023, Muzeul Municipiului București a transmis un punct de vedere și înscrisuri probatorii.

17. Prin adresa înregistrată cu nr. 8562/31.10.2023, P1 a depus note scrise la dosarul 585/2023 care au fost comunicate în cadrul ședinței de audieri reclamatului Muzeul Municipiului București (filele 45-63 la dosar).

18. În cuprinsul dosarului nr. 585/2023, prin adresa înregistrată cu nr. 8818/06.11.2023, CNCD a solicitat părți reclamate Muzeul Municipiului București documentele juridice care au stat la baza găzduirii de către acesta a expoziției Nimfe și Zombi. Prin adresa 9356/21.11.2023, Muzeul Municipiului București a înaintat Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării actul adițional la protocolul de parteneriat cultural strategic nr. 3037/20.06.2022 care atestă prelungirea perioadei în care Muzeul Municipiului București pune la dispoziție reclamatului S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl spațiul din cadrul Palatului Pinacotecii București.

19. S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl a depus note scrise la dosarul 660/2023.

20. Procedura legal îndeplinită.

III. Susținerile părților

Susținerile petenților

Sușinerile petentului P1

21. Prin adresa înregistrată cu nr. 6759/06.09.2023, P1 a înaintat Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării sesizarea privind intervalul 30 iunie 2023 - 10 septembrie 2023, în incinta Palatalului Dacia - România din cadrul Muzeului Municipiului București, au fost expuse publicului patru expoziții sub denumirea „ArtSafari Love Edition”. Petentul reclamă faptul că în cadrul unei expoziții artistice, respectiv „Nymphs and Zombies, Ondine’s Hope and Baraka’s Despair” (în traducere: Nimfe și Zombi, Speranța lui Ondine și Disperarea lui Baraka), a fost depășită limita libertății de creație, aducând ofensă sentimentelor credincioșilor creștini, prin lezarea dreptului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie.

22. Astfel, P1 arată că a vizitat personal expoziția în data de 02.09.2023, aflând anterior de existența acesteia din spațiul online. Cu prilejul participării P1 a fotografiat exponatele, fotografiile rezultate fiind depuse ca anexe probatorii la sesizare.

23. Petentul, aflând din promovarea din cadrul spațiului online că piesele expuse ca opere de artă ar fi catalogate de unii dintre vizitatori ca fiind blasfemii, susține că, în data de 02.09.2023, a redactat o sesizare de protest, prin care solicita organizatorilor retragerea exponatelor. Adresa redactată a fost înmănată de petent personalului de la intrarea expoziției, la momentul vizitei. Petentul susține că nu i s-a comunicat un număr de înregistrare al adresei depuse, deși a solicitat acest aspect, dar că a fost îndemnat să o transmită prin e-mail, la adresa de corespondență oficială a ArtSafari (info@artsafari.ro), demers pe care l-ar fi realizat.

24. P1 precizează că demersul anterior vizitării expoziției nu a reprezentat opinia personală definitivă, întrucât acesta nu a putut evalua gravitatea efectelor de la distanță, doar din materialele disponibile în spațiul online. Astfel, impactul vizual major s-a petrecut la momentul vizitării expoziției. Petentul menționează că exponatele reclamate erau însoțite de tăblițe informative și panouri explicative care nu lăseau o marjă de interpretare în funcție de nivelul cultural personal al fiecărui participant la expoziție, conducându-l spre scopul vizat de factorii organizatorici și, pe de altă parte, gradul de gravitate se regăsea în modalitatea în care erau utilizate simbolurilor religioase creștine.

25. Totodată, P1 precizează că și în absența panourilor sau a plăcuțelor explicative, gravitatea faptei ar fi fost la fel de mare, dată fiind prezența simbolurilor utilizate pentru crearea exponatelor (crucea, răstignirea, aureola, coarnele, simbolistica mâinilor, icoanele, pruncul „Hristos” în poziția iubitoare către Maica Sa etc.).

26. P1, în cuprinsul sesizării, a descris următoarele exponate reclamate:

27. „Scena răstignirii” care ar fi fost recreată într-o cameră de aproximativ 30 metri pătrați, conținând un fel de caricatură de „hristos” răstignit pe o cruce, pe capul acestuia fiind prezente coarne de cerb și o aureolă (confeționată dintr-un tub cu leduri luminate), doar cu una dintre mâini prinsă pe cruce, la picioarele acestuia fiind prezente dărâmături de construcții și diferite personaje cu figuri demonice. De unul din brațele crucii era spânzurată o femeie. P1 mai precizează că elementele esențiale inserate într-un mod ofensator erau coarnele amplasate pe capul lui Iisus Hristos. Totodată, P1 susține că, având în vedere faptul că scena era intitulată „scena

răstignirii”, nu putea fi vorba decât de Iisus Hristos, ceea ce demonstra caracterul batjocoritor al exponatelor (fila 8 la dosar).

28. P1 susține că în scena „*Iisus cu tatuaje*” era reprezentat un manechin fixat/ răstignit pe perete lângă care figura o tăbliță explicativă cu titlul „*Iisus cu tatuaje*”. Petentul precizează că pe trupul unui „hristos” în pantaloni scurți erau prezente foarte multe tatuaje conținând diferite expresii și desene inscripționate: cuvântul „demon” pe fruntea manechinului, iar pe trup și brațe cuvintele *hell, vampire, anxiety, Love, Adina*; manechinul era acoperit cu tatuaje reprezentând un cap de mort, o femeie în costum de baie, un cuțit, un șarpe și un copil cu mitraliera în mână, piramida cu ochi în centru, un emoticon zâmbitor etc (fila 9 la dosar).

29. P1 precizează că, în scena „*Crucifix cu ochii de melc*”, era reprezentat un manechin fixat/ răstignit pe perete reprezentat crucificat și cu ochi de melc în chipul unui mănunchi de coarne asimetrice, lângă care figura tăblița explicativă aferentă. Referitor la acest exponat, P1 precizează că ce mai cunoscut răstignit din istorie este Iisus Hristos și, chiar dacă alte zeci sau sute de mii de oameni au fost răstigniți de-a lungul timpului, recrearea artistică a ipostazei răstignirii împreună cu prezența unor „ochi de melc” sub forma unor tuburi - coarne pe capul acestuia, este în măsură să rănească în mod dureros conștiința creștină, întrucât reprezentarea în cauză face trimitere directă, într-o formă batjocoritoare, la Răstignirea Domnului Iisus Hristos (fila 9 verso la dosar).

30. Petentul susține că în scena „*Fecioara cu pruncul din Seria Rolls-Royce phantom*”, exponatul se constituie printr-o reprezentare blasfemică a Maicii Domnului, având cap de mort, trup de bărbat travestit în femeie și ținând în mâna dreaptă o țigară care emană un fum verde, precum și cu un „hristos” copil agățat de gât. Petentul mai precizează că cele două elemente creștine sunt combinate într-un mod batjocoritor în reprezentarea în cauză: aureola din jurul capului de mort și pruncul din brațe redat de autor într-o poziție „iubitore de mamă”, imagine extrem de des întâlnită în iconografia creștină de rit bizantin (fila 10 la dosar).

31. Scena „*Fecioara cu pruncul și Dacia 1300*” este însoțită de o tăbliță explicativă în care este precizat faptul că protagonista scenei este „fecioara cu prunc”. Petentul indică faptul că această reprezentare nu poate face trimitere decât la Maica Domnului, singura fecioară cu prunc din istoria omenirii (fila 10 verso la dosar).

32. Referitor la scena „*Coborârea de pe cruce*”, petentul indică faptul că din gura și capul personajului 6, pe care îl asociază cu Iisus Hristos, iese o reptilă, iar personajul 2 este reprezentat cu palmele mâinilor întinse în același mod în care este, de regulă, reprezentat Baphomet (fila 11 la dosar).

33. Petentul precizează că în cadrul expoziției reclamate au fost prezente mai multe reprezentări cu caracter ofensator, dar consideră că cele pe care deja le-a prezentat sunt suficiente pentru reliefaarea faptelor reclamate.

34. P 1 indică criteriul de discriminare ca fiind cel religios și susține că, prin acțiunile îndreptate împotriva simbolurilor esențiale ale creștinismului (Domnul Iisus Hristos, Maica Domnului, sfintele icoane), s-a produs un act de discriminare și de batjocură a creștinilor din toată lumea. P 1 susține că dreptul încălcat este dreptul la libertatea de gândire, conștiință și de religie al tuturor creștinilor.

35. Concluzionând, P 1 susține că niciunde libertatea artistică nu este una absolută, iar tipologia exponatelor și descrierile avansate de autorul lor, la care au contribuit în aceeași măsură atât muzeul, cât și curatorul expoziției nu lasă loc de îndoială că principalul scop creator a fost reprezentat de umilirea și de înjosirea evlaviei pe care credincioșii ortodocși o poartă Mântuitorului, Fecioarei Maria și sfințelor icoane.

Sușinerile petenților P2, P3, P4, P5 și P6

36. Prin petițiile nr. 6775/06.09.2023, 6801/07.09.2023, 6853/08.09.2023, 6855/08.09.2023, 7099/18.09.2023, petenții reclamă expunerea grotescă a simbolurilor creștine Iisus Hristos și Maica Domnului în cadrul expoziției desfășurată în perioada 30.06.-10.09.2023, în incinta Palatului Dacia - România din cadrul Muzeului Municipiului București care, sub un pretins act artistic, lezează grav drepturile persoanelor din comunitatea creștină. În esență, petenții consideră expoziția reclamată ca fiind un act anticreștin de maximă gravitate și solicită sancționarea reclamațiilor.

37. Printre exponatele reclamate sunt enumerate: Iisus răstignit cu coarne de cerb, Iisus Hristos androgin în sângerat, răstignit, Maica Domnului cu cap de mort și aureolă, trup de bărbat travestit în femeie ținând în mâna dreaptă o țigară care emană un fum verde și un „Hristos” copil agățat de gât.

Sușinerile petentei P7

38. P7, prin sesizarea înregistrată cu nr. 7289/25.09.2023, reclamă faptul că, în perioada 30 iunie 2023 - 10 septembrie 2023, la Palatul Dacia, s-a desfășurat expoziția „*Nymphs and Zombies*”, unde R1, beneficiind de sprijinul celorlalți reclamați, a expus, în calitate de autor, o serie de lucrări care constituie o defăimare la adresa creștinismului, aducând ofense grosolane la principalele simboluri ale acestuia. Astfel, P7 arată cadrul legal aplicabil, art. 7 alin. 2 din *Legea nr.489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, potrivit căruia statul recunoaște rolul important al Bisericii Ortodoxe Române în istoria națională a României și în viața societății românești. Totodată, P7 precizează că în cadrul aceluiași act normativ, prin art. 13 alin. 2, se interzice în mod explicit ofensa adusă simbolurilor religioase.

39. P7 a adus clarificări privind statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române recunoscut prin H.G. nr.53/2008, republicată, care stipulează la art. 1 faptul că Biserica Ortodoxă Română este comunitatea creștinilor ortodocși, clerici, monahi și mireni, constituiți canonic în parohii și mănăstiri din eparhiile Patriarhiei Române aflate în interiorul și în afara granițelor României, care mărturisesc pe Dumnezeu în Sfânta Treime, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, pe temelul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții și participă la viața Bisericii prin aceleași Sfinte Taine, slujbe liturgice și rânduieli canonice.

40. Mai mult, P7 precizează că a depus sesizarea în numele creștinilor ortodocși care au fost loviți grosolan în cele mai profunde sentimente religioase și ca urmare a primirii unui număr impresionant de adrese din partea diferiților credincioși la Patriarhia Română.

41.P7 subliniază faptul că este de neacceptat faptul că cele mai de preț simboluri religioase, Mântuitorul Hristos, Crucea și Maica Domnului, să fie defăimate în numele libertății artistice, într-o expoziție desfășurată într-o clădire publică din capitala unui țări majoritar creștin-ortodoxe. Lucrările expuse de R1, în cadrul acestei expoziții, reprezintă o insultă grobiană la adresa religiei creștine, în special prin reprezentările grotești din scena Răstignirii Mântuitorului Nostru Iisus Hristos și scena Fecioarei Maria cu Pruncul Iisus în brațe.

42.P7 a prezentat succint lucrările pe care le consideră ca fiind profund ofensatoare:

43.Scena 3D construită/recreată într-o cameră de aproximativ 30 mp, explicit declarată în panoul aferent explicativ ca fiind scena răstignirii, reprezintă un manechin prins doar cu o mână de cruce, cu coame de cerb pe cap, deasupra cărora este și o aureolă confecționată dintr-un tub de leduri. Această caricatură grotescă îl imită pe Hristos;

44.Lucrarea intitulată „*Iisus cu tatuaje*”, prezintă un manechin în pantaloni scurți răstignit pe un perete alb, tatuat cu expresii și desene hulitoare;

45.„*Crucifix cu ochi de melc*” reprezintă un manechin androgin însângerat răstignit pe perete, cu mulți ochi de melc, în chipul unui mănunchi de coarne asimetrice;

46.Scena „*Coborârea de pe Cruce*” prezintă un manechin cu cap de reptilă și os în gură cu mâinile întinse (personajul 6) și un alt personaj cu palmele mâinilor întinse (personajul 2), care imită reprezentarea unui demon;

47.„*Fecioara cu pruncul din seria rolls-royce*” prezintă un trup de bărbat travestit în femeie, cu cap de mort, cu aureole, ținând în mâna dreaptă o țigară, ce emană un fum verde, cu un copil agățat de gât.

48.„*Fecioara cu pruncul și Dacia 1300*”;

49.P7 subliniază faptul că aceste reprezentări grotești, pretinse ca fiind opere de artă, lezează demnitatea umană și a libertății de conștiință a tuturor creștinilor. P7 consideră că este de neînțeles cum o instituție finanțată din bani publici, Muzeul Municipiului București, poate participa la organizarea unei astfel de expoziții ofensatoare pentru creștinii ortodocși, marea majoritate a cetățenilor români. Crucea este principalul simbol al religiei creștine, iar Mântuitorul Iisus Hristos și Fecioara Maria, Maica Domnului, se află în centrul vieții creștinului, orientând evlavia, dragostea și respectul credincioșilor. Principalele sărbători bisericești sunt dedicate acestora (Nașterea Domnului, Sfintele Paști, Adormirea Maicii Domnului etc). Recunoscând importanța deosebită a acestora în viața societății românești și a cetățenilor, statul român a declarat multe dintre aceste sărbători drept zile legale nelucrătoare.

50.P7 a conchis susținând că faptele prezentate constituie contravenții potrivit art.2 și art.15 din O.G. nr. 137/2000, vizând cea mai mare comunitate religioasă din România și, ținând seama de pericolul social ridicat al acestor fapte, a solicitat sancționarea fiecărui reclamat cu amendă contravențională. Afirmarea personală și profitul construite pe lezarea altor persoane nu pot fi acceptate într-o societate democratică, unde libertatea de exprimare artistică nu poate încălca drepturile și libertățile altora și bunele moravuri.

Sușinerile părților reclamate (în continuare R1)

51.R1, prin notele scrise înregistrate în dosarul nr. 660/2023, a adus clarificări, prezentând detalii în legătură cu practica sa artistică.

52.Astfel, R1 arată că instalația expusă, compusă din mai multe lucrări care par individualizate, reprezintă o parte a unui demers artistic mai larg, care se întinde pe mulți ani și care a fost început din timpul studiilor universitare. Demersul său nu are în vedere în niciun fel vreo religie, nici vreo orientare sexuală sau o ideologie privind genul și, în general, nimic din ceea ce publicul a atribuit lucrărilor sale, expuse de-a lungul vremii.

53.R1 susține că demersul său ține, mai degrabă, de „iscodirea” dualității din comportamentul uman, dubla valență a sistemului individual de valori: *„Fiecare dintre noi avem un sistem de valori declarativ, la care ne raportăm în general, dar și un impuls egoist de a face să ne fie bine. Nu avem nimic cu ceilalți, doar să nu fie de altă orientare sexuală. Nu ne interesează politica, dar înjurăm primarul. Nu practicăm, dar ne pricepem foarte bine la fotbal arta, COVID, geopolitică și orice altceva e la modă. Nu furăm, dar dacă putem, mergem cu autobuzul fără bilet două stații. Sigur că nu putem generaliza, dar fiecare dintre noi avem micile noastre „păcate”. Ce face arta mea este să ridice această oglindă în fața fiecăruia. Iar privitorul poate alege să se uite în oglinda sau să ignore reflexia, să accepte sau să se revolte, să se simtă vinovat sau să nu vrea să se simtă vinovat.”*

54.*„Într-un articol mai vechi, apărut în revista Ramuri, autorul caracteriza arta mea astfel: [Ca un stomatolog care, pentru a repara o carie, sapă în dinte până ajunge la osul curat, neafectat, pentru ca apoi să aline durerea, vindecând gingia, reconstruind pereții, plombând - în sfârșit - dintele, Furnicarul naște reacții febrile, viscerale, de contestare, pentru ca abia după trecerea furiei ei să ajungă să îndemne la reflecție și acceptare la împăcarea cu temerile fiecăruia dintre noi.] (Furnicarul este o lucrare de dimensiuni mari ce a fost expusă temporar în Piața Unirii din Timișoara, generând, la fel ca și acum, diverse reacții - unele negative, altele pozitive) în toată istoria artei tematica religioasă este cvasi-prezentă, chiar primele manifestări artistice (picturile rupestre din Lascaux) aveau un rol ritualic, o proiecție a omului - reușita vânătorii sau protecția de amenințarea animalelor prădătoare. Sigur că la vremea aceea nu se puneau probleme interpretării simbolurilor, dar lunga istorie a artei ne arată că poporul a fost mereu împotriva a ceva: fie ca vorbim de sculptura cu tematică religioasă care s-a considerat că „face chip cioplit” și că astfel devine erezie - ceea ce a condus la una dintre cele mai ample mișcări de cenzură și chiar distrugere a creațiilor artistice - iconoclasmul, fie că vorbim de reprezentarea unui Iisus musculos și nud de către Michelangelo pe tavanul Capellei Sixtine - ceea ce a generat un scandal uriaș în epoca, mergându-se chiar până la acoperirea goliciunii prin supra-pictarea unor frunze.*

55.*Nu am pretenția importanței artistice a lui Michelangelo, desigur, dar consider că aprecierea sau judecarea unei lucrări de artă necesită puțină deschidere, dar și toleranță.*

56.*Instalația „Coborârea de pe cruce” face două referiri deloc împotriva religiei creștine. Prima este o referire biblică, coborârea în iad, care este enunțată chiar în Crez (rugăciune creștină ce simbolizează manifestul credinței), Iisus a coborât în iad*

pentru a-i salva pe păcătoși, bețivi, hoți, criminali, desfrânați, lacomi, adulteri chiar și eretici. Condiția singulară ridicată de creștinism în schimbul mântuirii este căința. Dar Iisus nu discriminează oamenii după păcatele lor. Și chiar la un moment dat, în Evanghelia după Sfântul Luca, în pilda oii pierdute Iisus declară „Tot așa vă spun că va fi mai mare bucurie în cer pentru un singur păcătos care se pocăiește decât pentru nouăzeci și nouă de oameni drepti care n-au nevoie de pocăință!”

57. *A doua este o referire la opera lui Goethe, Faust. Doctorul ajunge în iad în urma pactului făcut în tinerețe. Totuși, iadul își pierde caracterul de pedeapsă permanentă. Raiul este învins de bine iar îngerii reușesc să îl smulgă din ghearele diavolului și să îl salveze, centru că - aceeași condiție singulară a creștinismului - s-a căit.*

58. *Influențele religioase, științifice, sexuale, sociale se regăsesc toate în arta mea, întrebând obsesiv „de ce?”. Ne-am obișnuit ca lucrurile să fie într-un anumit fel, fără să ne mai punem întrebări. Sigur că aș fi putut realiza o instalație simplă, biblică, cu personaje comune, care să nu stârnească emoții negative. Dar o astfel de instalație ar fi banală, pentru că în realitatea contemporană credința emoționează din ce în ce mai puțin. Ne facem cruce când trecem pe lângă biserică și înjurăm cerșetorul care nu ne dă pace. câteodată simultan. Și cred că este rolul artei să atragă atenția, să ne „facă să ne gândim la ceva, la orice. Și dacă ne gândim la ceva negativ, după ce ne trece năduful și patosul, poate reușim să ne îmbogățim sufletește măcar cu o fărâmbă.”*

Sușinerile părții reclamate Muzeul Municipiului București

59. Prin adresa înregistrată cu nr. 8141/19.10.2023, partea reclamată Muzeul Municipiului București transmite un punct de vedere (filele 35-44 la dosar), prin care a invocat excepția lipsei calității procesuale pasive, susținând că Muzeul Municipiului București nu a organizat expoziția *Nimfe și Zombi* din cadrul proiectului ArtSafari, nu a avut cunoștință nici de conținutul și nici de tematica acestei expoziții, organizatorul fiind ArtSafari, așa cum rezultă chiar din indicațiile din petiție.

60. Muzeul Municipiului București mai precizează, în baza adresei nr. 5058/29.09.2023, înaintată Curții de Conturi (fila 42 la dosar), că nu a contribuit la finanțarea expoziției ArtSafari – *Nimfe și Zombi*, expoziție desfășurată în fostul Palat Dacia Romania al cărui administrator este Muzeul Municipiului București.

61. Muzeul Municipiului București susține, de asemenea, că petentul nu a făcut în niciun fel dovada existenței faptei de discriminare și nici a prejudiciului suferit de acesta, după cum nu a făcut nici dovada vinovăției/ culpei Muzeului raportat la cele învederate și raportat la probatoriul pe care a înteles să-și întemeieze petiția.

62. De asemenea, Muzeul Municipiului București susține că petentul nu a făcut nici dovada existenței unui raport de cauzalitate între presupusa faptă de discriminare și presupusul prejudiciu.

63. Concluzionând, Muzeul Municipiului București a solicitat Colegiului director al CNCD să admită excepția lipsei calității procesuale pasive și să respingă petiția ca fiind îndreptată împotriva unei persoane fără calitate procesuală pasivă. Muzeul solicită în subsidiar respingerea petiției ca fiind nefondată.

64. Referitor la adresa înregistrată cu nr. 8818/06.11.2023, prin care CNCD a solicitat părții reclamate Muzeul Municipiului București documentele juridice care au stat la

baza găzduirii de către acesta a expoziției *Nimfe și Zombi* (fila 64 la dosar), muzeul a comunicat CNCD, prin adresa înregistrată cu nr. 9356/21.11.2023 (filele 65-71 la dosar), doar actul adițional la Protocolul de parteneriat Cultural Strategic nr. 3102/29.06.2022, document care stipulează la art. 1 că „*Se prelungește perioada în care MMB pune la dispoziție, către Art Society, spațiul din cadrul Palatului Pinacotecii București, mai exact Palatul Dacia-România, str. Lipscani, nr. 18-20, București, sector 3 de la 1 ianuarie 2023 până la 31 decembrie 2023*”, fără a pune la dispoziția CNCD documentul solicitat prin adresă.

65. Muzeul Municipiului București susține că organizatorul a fost S.C. ARTSAFARI S.R.L.- FUNDAȚIA CENTRUL CULTURAL ARTSAFARI SRL, fapt confirmat și de către Fundația „Centrul Cultural ARTSOCIETY” prin înscrisul înregistrat la Muzeul Municipiului București, sub nr. 5919/15.11.2023, înscris pe care îl depune la dosar (fila 71 la dosar). De asemenea, muzeul subliniază că evenimentul *Nimfe și Zombi* din cadrul proiectului ArtSafari nu a fost o expoziție comună la care Muzeul Municipiului București să participe.

66. Totodată, Muzeul Municipiului București precizează că, în conformitate cu prevederile art. 3 din actul adițional la Protocolul de parteneriat Cultural Strategic nr. 3102/29.06.2022, Art Society avea dreptul legal „să poată intra în relații juridice cu terțe persoane în scopul folosirii imobilului conform destinației contractuale, pentru organizarea și desfășurarea expozițiilor de artă, precum și a activităților conexe de economie culturală și de suport administrativ necesare bunei și modernei funcționări a întregului eveniment expozițional”.

Sușținerile părții reclamate S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl

67. Prin adresa înregistrată cu nr. 8590/31.10.2023, partea reclamată Fundația Centrul Cultural ArtSafari a transmis punctul de vedere privind dosarul cu nr. 660/2023, prin care precizează că, având-o ca antreprenor general pe S.C. ArtSafari S.R.L a organizat în perioada 30.06.2023-10.09.2023 ArtSafari - Love Edition, eveniment care a cuprins 4 expoziții printre care și „*Nymphs and Zombies - Ondine’s Hope and Baraka’s Despair*” și având drept curator partea reclamată R3. Expoziția a redat viziunile contrastante ale artiștilor O.S. (n. 1982) și reclamatul R1 (n. 1994), respectiv antiteza dintre speranța/lumina Ondinei și disperarea/întunericul lui Baraka.

68. S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl a clarificat faptul că partea reclamantă Muzeul Municipiului București nu a avut niciun rol în legătură cu expoziția „*Nymphs and Zombies - Ondine’s Hope and Baraka’s Despair*”, susținând că acesta a fost doar titularul dreptului de administrare a imobilului care a găzduit integral evenimentul, de la care Fundația Centru Cultural Art Society a dobândit dreptul de folosință al spațiului. Calitatea acestuia de titular al dreptului de administrare a imobilului nu i-a permis Muzeul Municipiului București să intervină în concepția, selecția operelor sau dispunerea acestora în spațiu/simeze, artistul și curatorul bucurându-se, din această perspectivă, de libertate deplină, inclusiv din partea organizatorului expoziției, reclamatul S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl.

69. ArtSafari a mai precizat că accesul la expoziția „*Nymphs and Zombies - Ondine's Hope and Baraka's Despair*” s-a făcut pe baza achiziționării de bilet și a fost permis exclusiv persoanelor cu vârsta de peste 18 ani.

70. Față de lucrările a căror expunere a fost reclamată, ArtSafari consideră că nu poate fi reținută instigarea la ură pe baza criteriilor religioase, în condițiile în care acestea nu au fost expuse în public, ci într-un loc pe care persoanele interesate îl puteau accesa doar prin achitarea contravalorii biletului de intrare și doar dacă aveau peste 18 ani. Mai mult, din perspectiva acestui criteriu de analiză, ArtSafari apreciază că devine absolut relevant faptul că lucrărilor artistului R1 (expresie a grotescului în artă) le-au fost alăturate lucrările artistului plastic O. S. (expresie a luminii și speranței).

71. În același timp, ArtSafari susține că modalitatea în care expoziția „*Nymphs and Zombies - Ondine's Hope and Baraka's Despair*” a fost concepută de către reputatul curator internațional, R3 de la Victoria & Albert Museum, Londra, nu poate fi interpretată că fiind de natură să aducă atingere demnității sau să creeze o atmosferă ostilă, degradantă, umilitoare sau ofensatoare îndreptate împotriva creștinilor, așa cum se susține în sesizare. Expoziția și-a propus să prezinte o antiteză între frumos și urât, unde urât nu înseamnă nici creștinismul, nici simbolurile acestuia și cu atât mai puțin creștinii; lucrările menționate în sesizare sunt în fapt o critică adusă ordinii sociale și politice contemporane. Numeroși artiști plastici contemporani au folosit în lucrările lor inclusiv simboluri religioase pentru a-și prezenta mesajul critic, cu privire la ordinea socială și politică din lumea contemporană, inclusiv într-o formă care poate șoca, un exemplu notoriu fiind al artistului Francis Bacon, autor a unui număr de lucrări ce conțin în titlu „Răstignirea” și care redau viziunea sa asupra lumii prin folosirea aceleiași teme ilustrată într-o manieră considerată ca aparținând stilului grotesc.

72. ArtSafari mai susține că obiectivul urmărit de artist, curator și organizatorul expoziției a fost acela de a prezenta viziunea artistului asupra lumii contemporane, raportarea sa la lumea contemporană și, nicidecum propagarea vreunui mesaj anti-religios, anti-creștin sau de propagandă sau ură împotriva creștinilor. Mai mult, mesajele/textele care au însoțit exponatele relevau stilul căruia îi corespund acestea și natura lor de expresie a unui mesaj de critică cu privire la lumea socio-politică contemporană. Astfel, în mesajul său despre expoziție, curatorul R3 arăta că: *„Există umbre întunecate pe pământ, dar, prin contrast, lumina sa este mai puternică. Acest citat al scriitorului Charles Dickens cuprinde puterea contrastului pe care ArtSafari l-a creat reunind lucrările artiștilor P. B. M. și A.-O. S. Expoziția oferă un spațiu în care arta lor deosebită și foarte diferită poate fi explorată în mai multe încăperi, dar, în același timp, îi plasează unul lângă altul într-o galerie unică, pentru a le permite operelor să se provoace reciproc. Aceasta este o expoziție uimitoare, cu lucrări de o mare frumusețe, îngrozitoare și profunde”.*

73. Astfel, raportat la considerentele mai sus, ArtSafari susține că nici artistul, nici curatorul și, cu atât mai puțin, organizatorul expoziției nu ar fi avut intenția de a leza demnitatea creștinilor sau altor grupuri religioase sau de a crea un cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv la adresa acestora.

74. În consecință, raportat la cele de mai sus ArtSafari solicită Colegiului Director să constate că faptele sesizate nu întrunesc elementele constitutive ale contravenției de

la art. 26 din OG nr. 137/2000 prin raportare la prevederile art. 2 și 15 din OG nr. 137/2000 și că expunerea lucrărilor în cadrul unei expoziții cu acces limitat la persoanele majore și posesoare ale unui bilet de intrare se încadrează în limitele libertății de exprimare, respectiv a libertății de gândire.

IV Cadrul legal aplicabil

75. Prevederile legislative relevante în prezenta cauză sunt următoarele:

Constituția României

Articolul 29-Libertatea conștiinței

(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

Articolul 30- Libertatea de exprimare

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.

O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată

Art. 15

„Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia.”

Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe

Art. 1

„(1) Dreptul de autor asupra unei opere literare, artistice sau științifice, precum și asupra altor opere de creație intelectuală este recunoscut și garantat în condițiile prezentei legi. Acest drept este legat de persoana autorului și comportă atribute de ordin moral și patrimonial”.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Art. 9 Libertatea de gândire, conștiință și religie

„2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.”

Art. 10 Libertatea de exprimare

1. „Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

Legislație internațională

Articolul 20 § 2 din Pactul internațional al Organizației Națiunilor Unite din 1966 privind drepturile civile și politice prevede:

„Orice susținere a urii naționale, rasiale sau religioase care constituie incitare la discriminare, ostilitate sau violență este interzisă prin lege.”

14. Adunarea menționează că statele membre au obligația, în temeiul articolului 9 din Convenție, de a proteja libertatea religioasă, inclusiv libertatea de a-și manifesta religia. Acest lucru necesită ca statele membre să protejeze astfel de manifestări împotriva perturbărilor din partea altora. Cu toate acestea, aceste drepturi pot fi supuse uneori unor limitări justificate. Provocarea cu care se confruntă autoritățile constă în găsirea unui echilibru corect între interesele indivizilor în calitate de membri ai unei comunități religioase în asigurarea respectării dreptului lor de a-și manifesta religia sau dreptul la educație și interesul public general sau drepturile și interesele altora.

15. Adunarea consideră că, în măsura în care este necesar într-o societate democratică în conformitate cu articolul 10 alineatul (2) din convenție, legislația națională ar trebui să sancționeze doar expresiile referitoare la chestiuni religioase

care perturbă în mod intenționat și sever ordinea publică și fac apel la violență publică.
(...)

Consiliul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite a arătat în *Rezoluția 16/18 privind combaterea intoleranței, a stereotipizării și stigmatizării negative și a discriminării, precum și a incitării la violență și violență împotriva persoanelor bazate pe religie sau convingeri, adoptată la 24 martie 2011:*

„2. [Consiliul pentru Drepturile Omului] își exprimă îngrijorarea că incidentele de intoleranță religioasă, discriminare și violență asociată, precum și de stereotipuri negative ale indivizilor pe bază de religie sau convingeri continuă să se ridice în întreaga lume și condamnă, în acest context, orice advocacy a urii religioase împotriva indivizilor care constituie incitare la discriminare, ostilitate sau violență și îndeamnă statele să ia măsuri eficiente, astfel cum sunt stabilite în prezenta rezoluție, în conformitate cu obligațiile lor în temeiul dreptului internațional al drepturilor omului, să abordeze și să combată;

(...)

5. la act de discursul ținut de Secretarul General al Organizației Conferinței Islamice în cadrul celei de-a cincisprezecea sesiuni a Consiliului pentru Drepturile Omului și se bazează pe apelul adresat statelor de a întreprinde următoarele acțiuni pentru a promova un mediu intern de toleranță religioasă, pace și respect, prin:

(...)

(e) A se pronunța împotriva intoleranței, inclusiv a susținerii urii religioase care constituie incitare la discriminare, ostilitate sau violență;

(f) Adoptarea de măsuri de incriminare a incitării la o violență iminentă bazată pe religie sau convingeri;

(g) Înțelegerea necesității de a combate denigrarea și stereotipizarea religioasă negativă a persoanelor, precum și incitarea la ură religioasă, prin strategizarea și armonizarea acțiunilor la nivel local, național, regional și internațional prin intermediul, inter alia, al educației și al sensibilizării;

(h) Recunoscând că dezbateră deschisă, constructivă și respectuoasă a ideilor, precum și dialogul interconfesional și intercultural la nivel local, național și internațional pot juca un rol pozitiv în combaterea urii religioase, a incitării și a violenței(...)

Comitetul ONU pentru drepturile omului a adoptat în cea de-a 102-a sesiune (11-29 iulie 2011) comentariul general nr. 34 privind libertatea de opinie și libertatea de exprimare:

„3. Libertatea de exprimare este o condiție necesară pentru realizarea principiilor transparenței și responsabilității, care sunt, la rândul lor, esențiale pentru promovarea și protecția drepturilor omului.”

V. Motivele de fapt și de drept

76. În fapt, Colegiul director reține faptul că în conținutul celor șapte petiții, conexe și constituite în dosare, se reclamă expoziția denumită „*Nimfe și Zombi*”, desfășurată

de proiectul ArtSafari Love Edition, în perioada 30 iunie - 10 septembrie 2023, în cadrul căreia au fost reinterpretate scene și picturi specifice creștinismului în care simbolurile religioase au fost prezentate într-un mod ofensator.

77. Consiliul este chemat să se pronunțe dacă expoziția, obiect al plângerii, depășește libertatea de exprimare prin încălcarea libertății de conștiință, pe criteriul religios.

78. Consiliul urmează să respingă excepția lipsei calității procesuale pasive invocată de Muzeul Municipiului București, întrucât această instituție a avut un rol activ în desfășurarea expoziției organizate în cadrul ArtSafari, prin găzduirea ei cu forme legale, în baza unui contract. Încheierea unui contract generează implicit și o legătură juridică între contractanți.

Principiile avute în vedere la stabilirea încălcării dreptului la demnitate, prin depășirea limitelor libertății de exprimare

79. În analiza libertății de exprimare este relevantă jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a instanțelor naționale. Astfel, potrivit CEDO, conform art. 10 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și una din condițiile de bază pentru progresul acesteia și pentru împlinirea fiecărei persoane. În limitele alin. 2 din art. 10 din Convenție, libertatea de exprimare se aplică nu numai „informațiilor” care sunt primite favorabil sau considerate inofensive sau ca o chestiune de indiferență, ci și celor care jignesc, șochează sau deranjează; acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și spiritului larg, fără de care nu există societate democratică.

80. Potrivit art. 10 alin. (2) libertatea de exprimare nu este un drept absolut, acesta face obiectul unor excepții, care trebuie interpretate strict, iar necesitatea oricăror restricții trebuie stabilită convingător (a se vedea Stoll împotriva Elveției [GC], nr. 69698 / 01, § 101, CEDO 2007 - V).

81. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a fi acceptată o ingerință în dreptul de exprimare, aceasta trebuie:

- să fie **prevăzută de lege** (care la rândul ei trebuie să îndeplinească anumite calități: să fie previzibilă și accesibilă),

- să urmărească un scop legitim, unul sau mai multe dintre obiectivele legitime enumerate în al doilea paragraf al art. 10,

- să fie necesară într-o societate democratică și

- să fie proporțională cu scopul urmărit (Corneliu Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului*, vol. I. Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 769-801, a se vedea, de exemplu, Steel și alții împotriva Regatului Unit, 23 septembrie 1998, § 89, Rapoarte 1998 - VII).

82. Testul „necesității într-o societate democratică” impune CNCD să stabilească dacă ingerința reclamată corespunde unei „nevoi sociale presante”.

83. Potrivit CEDO, statele contractante au o anumită marjă de apreciere în evaluarea existenței unei astfel de nevoi, dar aceasta merge mână în mână cu supravegherea europeană, cuprinzând atât legislația, cât și deciziile care o aplică, chiar și cele pronunțate de o instanță independentă (a se vedea, printre multe alte autorități: Perna

împotriva Italiei [GC], nr. 48898/99, 39, CEDO 2003-V; Association Ekin împotriva Franței, nr. 39288/98, § 56, CEDO 2001-VIII; și Cumpănă și Mazăre împotriva României [GC], nr. 33348/96, § 88, CEDO 2004- XI).

84. La evaluarea proporționalității interferenței statului printr-o eventuală sancțiune, printre factorii care trebuie luați în considerare se numără natura și severitatea faptei (a se vedea *Ceylan împotriva Turciei [GC], nr. 23556/94, § 37, CEDO 1999 - IV Tammer împotriva Estoniei, nr. 41205/98, § 69, CEDO 2001-I și Skalka împotriva Poloniei, nr. 43425/98, § 38, 27 mai 2003).*

Aplicarea principiilor de mai sus în prezenta cauză

Ingerința să fie prevăzută de lege

85. Prima cerință, cea a **existenței unei prevederi legale**, care să reglementeze ingerința statului în exercitarea dreptului libertății de exprimare este îndeplinită de art. 15 din O.G. 137/2000, republicată. Totuși, apreciem că aceste texte de lege trebuie coroborate cu art. 2. alin. (8) din O.G. 137/2000, republicată potrivit căruia „prevederile ordonanței nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la libera exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație”. Apreciam că **ambele texte normative sunt previzibile și accesibile** protejează o valoare fundamentală într-o societate democratică și sunt noțiuni care au și un caracter abstract.

Ingerința să urmărească un scop legitim

86. Raportat la **scopul legitim urmărit** prin posibila ingerință a statului în libertatea de exprimare, se urmărește protejarea libertății de expresie, care include și libertatea artistică, vitală într-o societate democratică pentru exprimarea liberă a opiniilor, credințelor și convingerilor personale. Cu toate acestea, în regimurile democratice statele pot limita libertatea de expresie cu scopul de a proteja securitatea națională, ordinea publică, sănătatea publică, morala publică, precum și drepturile și libertățile celorlalți și doar în condiții excepționale.

87. Scopul legitim urmărește protecția persoanelor fizice, nu a unui cult religios recunoscut de lege, persoană juridică.

88. Protecția demnității unei persoane fizice aparținând unui cult religios constituie un scop legitim într-o societate democratică. Pentru a se produce o atingere, încălcare a demnității umane, ca drept constituțional protejat, mesajul, obiect al prezentei petiții, trebuie să întrunească următoarele elemente:

-un comportament manifestat în public, având caracter de propagandă sau de instigare la ură pe criteriul apartenenței religioase,

-or, un comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare îndreptate împotriva unui grup raportat la criteriul convingerilor – astfel cum prevede art. 15 din O.G. 137/2000, cu modificările și completările ulterioare, republicată.

89. Consiliul analizează a doua teză din art. 15 din O.G. 137/2000, dacă mesajul se califică sau nu ca fiind un comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare îndreptate împotriva unui grup raportat la criteriul religios.

90. Constatăm că primele două condiții (să existe o prevedere legală și să se urmărească un scop legitim) pentru a fi acceptată o ingerință a statului sunt îndeplinite.

Necesitatea ingerinței

91. Rămâne a fi stabilit dacă interferența în libertatea de exprimare „este necesară într-o societate democratică”.

92. În acest demers, analizăm dacă există motive „relevante și suficiente” care să justifice ingerința în libertatea de exprimare din perspectiva unei „nevoi imperioase”, a unei „nevoi sociale presante” („pressing social need”).

93. Identificarea unei „nevoi imperioase”, respectiv necesitatea unei restricții privitoare la exercițiul libertății de exprimare trebuie să fie stabilite într-o manieră convingătoare, iar autoritățile naționale îi revine atributul evaluării existenței unei „nevoi imperioase” susceptibile de o anumită marjă de apreciere (Corneliu Bârsan, Convenția Europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Vol. I., Ed. All Beck, București, 2005, pag. 801.)

94. În conformitate cu principiul subsidiarității, statele membre dispun de o „margină de apreciere” în stabilirea limitării libertății de exprimare. Autoritățile statelor membre au un contact direct și permanent cu realitățile sociale și sunt primele care se pronunță asupra existenței unei „nevoi sociale presante”. Marginea de apreciere se va stabili potrivit standardelor minime ale CEDO (vezi *Handyside v. United Kingdom* par. 48 și par. 49).

Elemente luate în considerare la stabilirea necesității ingerinței statului în libertatea de exprimare

95. În scopul determinării necesității ingerinței statului în libertatea de creație, obiectul prezentei sesizări constituindu-l o potențială incitare la ură religioasă, Colegiul director va examina: **obiectivul urmărit de părțile reclamate, contextul în care a avut loc, conținutul, locul, persoanele și calitatea acestora.**

96. Prin urmare, problematica supusă atenției Colegiului director **implică cântărirea intereselor contradictorii ale exercitării a două libertăți fundamentale:**

- dreptul la creație, pe de o parte, și
- dreptul celorlalți de a li se respecta libertatea de gândire, conștiință și religie, pe de altă parte.

97. Potrivit *The Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence* (Organizația Națiunilor Unite, 2012), în cadrul procesului de evaluare a faptelor care pot fi încadrate ca incitare la ură religioasă, trebuie avute în vedere șase criterii:

- (1) Contextul: privește încadrarea faptei în contextul social și politic din momentul în care a fost săvârșită fapta sau acțiunea analizată.
- (2) Emițătorul mesajului, respectiv statutul acestuia raportat la audiența căreia i se adresează.
- (3) Intenția de a incita audiența;
- (4) Conținutul și forma, vizând gradul în care enunțul a fost provocator.
- (5) Dimensiunea audienței se referă la caracterul public, mijloacele de diseminare (ex. internet).

(6) Probabilitatea, inclusiv iminența – cu referire la posibilitatea ca fapta analizată să genereze evenimente violente sau să aibă potențialul de a genera incitare împotriva unui grup/comunități.

98. Libertatea de expresie presupune o externalizare a gândurilor, trăirilor și convingerilor personale (*forum internum*) și este legată de autonomia persoanei și a demnității umane a fiecăruia dintre noi. Totodată, libertatea de expresie are și valoare externă prin aportul ei la consolidarea regimului democratic în diferitele sale ipostaze: criticarea puterii politice, libertatea presei, participarea la dezbateri pe subiecte de interes public etc.

99. *Pactul Internațional pentru Drepturi Civile și Politice (ICCPR)* recunoaște explicit faptul că libertatea artistică este parte a libertății de expresie (art. 19, paragraful 2). De asemenea, *Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice* (art. 20, paragraful 2) prevede că „*orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violența este interzis prin lege*”. Prin urmare, este de datoria autorităților de stat să analizeze cu atenție potențialul de a genera ostilitate sau violență inclusiv în ceea ce privește activitățile culturale.

100. Conform articolului 10 din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, „(2) *exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești*”. Astfel, libertatea de expresie trebuie însoțită de responsabilitate și asociată unor îndatoriri, putând fi limitată în măsura în care aduce atingere drepturilor altor cetățeni, și cu condiția ca limitările să fie prevăzute de lege. Așa cum este în cazul oricărui drepturi umane, orice drept individual se termină acolo unde începe dreptul altui individ.

101. În jurisprudența sa, CEDO aplică testul proporționalității urmărind cele 4 criterii enunțate mai sus și în baza cărora libertatea de expresie poate fi limitată. În cazul *I.A. v. Turkey* (2005), directorul unei edituri a fost condamnat pentru că a publicat un roman cu conținut ofensator la adresa musulmanilor. Directorul a invocat în fața CEDO faptul că pedeapsa primită încalcă art. 10 din Convenție. Statul turc a arătat că volumul publicat de I.A. are conținut ofensator la adresa majorității populației care este de religie musulmană. CEDO a hotărât că restricțiile aplicate de către statul turc sunt rezonabile și că au avut scopul de a proteja împotriva unor atacuri generate de denaturarea unor lucruri care sunt recunoscute drept sacre de către musulmani (paragraful 30 din hotărârea CEDO), că nu a fost încălcat art. 10 din Convenție și că măsurile luate de statul turc respectă testul proporționalității.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2242571/98%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-70113%22%5D%7D>

Potrivit profesorului olandez Jeroen Temperaman în „*The International Covenant on Civil and Political Rights and the “Right to be Protected against Incitement”*”. *Journal of*

law, religion and state 7, no. 1 (2019): 92, art. 20 din ICCPR trebuie interpretat în sensul în care introduce un nou drept, acela de a fi liber de incitare la discriminare (*incitement of discrimination*) sub forma dreptului membrilor diferitelor comunități (în acest caz al creștinilor) de a trăi liberi de teama/presiunea de a fi discriminați.

102. Prin urmare, art. 20 ICCPR nu instituie doar o obligație a statelor de a interzice prin lege „*orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă*”, ci și dreptul comunităților religioase de a nu trăi într-o atmosferă de teamă sau incitare la discriminare.

103. Alte decizii CEDO cu relevanță pentru prezenta speță sunt: *Preminger-Institut v. Austria (1995)* și *Wingrove v. The United Kingdom (1996)*

104. Raportat la conținutul expoziției *Nimfe și Zombi*, Colegiul director reține faptul că simbolurile religioase utilizate de către artist în cadrul expoziției nu sunt proprii doar creștinilor ortodocși, ci tuturor creștinilor care utilizează în exercitarea libertății religioase, atât individual, cât și colectiv, o iconografie specifică Bisericii de rit bizantin din România (Biserica Ortodoxă Română, Biserica Greco-Catolică, Episcopia Ortodoxă Sârbă de Timișoara, Biserica Ortodoxă de Rit Vechi din România), precum și altor asociații cu activități religioase care sunt constituite și funcționează în baza OG 26/2000 cu privire la asociații și fundații.

105. Colegiul Director apreciază că unele dintre exponatele din cadrul expoziției *Nimfe și Zombi* se constituie într-un exemplu de incitare (*incitement*) la ură religioasă și au potențialul de a genera ostilitate la adresa creștinilor. Chiar dacă expoziția s-a desfășurat într-un spațiu destinat prin definiție expunerii operelor artistice și care este frecventat de iubitorii de artă cu condiția achiziționării unui bilet, conținutul expoziției a fost preluat dincolo de spațiul inițial stabilit prin apariția, expunerea și comentarea exponatelor în spațiul digital unde a dus ulterior la generarea de opinii polarizante. Mai mult decât atât, Colegiul director se raportează și la faptul că prima petiție a fost urmată de încă alte șase petiții cu același obiect, precum și la multitudinea de comentarii și articole apărute în spațiul digital, reținând impactul ridicat la nivelul societății și care depășește spațiul formal și consacrat inițial de către părțile reclamate pentru expunere.

106. Având în vedere contextul european fragil sub aspectul respectării libertății religioase caracterizat, printre altele de arderea în spațiul public de cărți fundamentale ale religiei islamice, creșterea antisemitismului, islamofobiei și anticreștinismului, punerea în circulație în spațiul public a diferitelor caricaturi ale profetului Mahomed, întemeietorul religiei islamice etc. acțiuni care au generat acte de protest și violență în spațiul public, Colegiul director consideră că toleranța față de valorile și simbolurile religioase ale oricărei comunități religioase trebuie să fie reafirmată cu orice prilej.

107. Cu privire la conținutul propriu-zis al exponatelor, Colegiul director reține faptul că scena „*Fecioara cu pruncul din Seria Rolls-Royce phantom*” se prezintă mai degrabă ca o icoană a Maicii Domnului cu Pruncul consacrată în iconografia creștină de rit bizantin și modificată în sensul denaturării maternității feciorelnice a Maicii Domnului prin înlocuirea acesteia cu un bărbat tatuat cu cap de mort, travestit în femeie și ținând în mână dreaptă o țigară care emană fum verde. Spre deosebire de celelalte lucrări ale expoziției care pot fi interpretate într-un registru original printr-un

aport artistic substanțial al artistului, această scenă poate fi interpretată și reținută de către creștini ca o denaturare în sens ofensiv a unei icoane, pentru că păstrează în mare măsură elementele esențiale din icoanele consacrate dedicate Maicii Domnului cu Pruncul.

108. Exponatul se constituie într-o modificare a unei icoane, păstrând cele mai multe elemente ale icoanei originale: pruncul iubitor de mamă, poziția persoanelor din icoană etc., elementele de originalitate fiind limitate de inversarea mesajului artistic referitor la Maica Domnului într-un sens ofensator: de la mama virgină la bărbat travestit cu aparență vulgară, de la simplitatea vestimentației care indică în registrul iconografic puritatea vieții Maicii Domnului la afișarea ostentativă a unui corp cvasidezgolit și acoperit de tatuaje, de la feminitatea prin excelență a Maicii Domnului la imaginea unui bărbat travestit în femeie, de la poziția smerită a Maicii Domnului la poziția și degajată a bărbatului travestit în femeie, etc.

109. Colegiul director apreciază că acest exponat nu este direcționat către a contribui la o dezbatere de interes public în societate, ci doar stârnește indignare în rândul membrilor comunităților religioase creștine de rit bizantin și încalcă art. 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În acest caz este necesară restricția pe care statul o poate impune.

110. Colegiul director se raportează și la *prevederile Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe*, actualizată, care prevede:

„Art. 1.(1) Dreptul de autor asupra unei opere literare, artistice sau științifice, precum și asupra altor opere de creație intelectuală este recunoscut și garantat în condițiile prezentei legi. Acest drept este legat de persoana autorului și comportă attribute de ordin moral și patrimonial”.

Colegiul director reține, de asemenea, prevederile *Legii nr. 489/2006 a libertății religioase și regimului general al cultelor* care interzice în mod explicit „orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de defăimare și învrăjpire religioasă, precum și ofensa publică adusă simbolurilor religioase” (art. 13 (2)). Astfel, atât artistul, cât și celelalte părți reclamate din dosar ar fi trebuit să aibă cunoștință de faptul că orice persoană este îndreptățită să se exprime în spațiul public, însă fără a ofensa simbolurile religioase.

111. Colegiul director apreciază faptul că exponatele din cadrul expoziției *Nimfe și Zombi* se încadrează în criteriile de mai sus (paragraful 97), având în vedere intenția artistului de a incita audiența prin denaturarea ofensatoare a simbolurilor religioase creștine și în mod special a unei icoane de rit bizantin, notorietatea ridicată a artistului, perpetuarea imaginilor în spațiul media și social media, precum și prin potențialul exponatelor de a incita împotriva creștinilor de rit bizantin.

112. Prezentarea unor astfel de simboluri într-o manieră defăimătoare impune o sancțiune, fie ea chiar orientată spre minim, ținând cont și de faptul că a fost atent pregătită.

113. Totodată, Colegiul director se raportează și la jurisprudența anterioară a CNCD, care prin Hotărârea nr. 917/11.12.2019 a aplicat o amendă de 2.000 lei (în baza art. 15 din *OG nr. 137/2000*) pentru utilizarea într-o piesă de teatru a unei icoane pe care actorii de sex masculin îmbrăcați în haine monahale feminine mâncau slănină cu

ceapă. Această hotărâre a fost menținută în urma contestației depuse în fața Curții de Apel Cluj (Sentința Civilă nr. 185/2020) și recurată în fața ICCJ (Decizia nr. 1929/30.03.2022).

114. În concluzie, Colegiul director va hotărî aplicarea sancțiunii cu avertisment față de R1, apreciind că dimensiunea sancțiunii este proporțională cu pericolul social limitat, având în vedere faptul că artistul și-a prezentat exponatele într-un spațiu consacrat ca având caracter artistic și că nu a dus la generarea unor reacții violente în spațiul public. Cu toate acestea, preluarea în format digital a diferitelor imagini ale exponatelor a generat, în special în social media și în mass-media, reacții de indignare din partea mai multor creștini.

115. Pentru considerentele de mai sus, Colegiul director reține și responsabilitatea celorlalte părți reclamate în dosar și va sancționa pentru comportament pasiv cu amendă în cuantum de 5.000 lei fiecare dintre celelalte trei părți reclamate, respectiv Muzeul Municipiului București, R3, S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl.

116. Astfel, conform art. 2 (4) din *OG nr. 137/2000* privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare: *„Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale”*. Colegiul director reține comportamentul pasiv al celorlalte părți reclamate care, în calitate de administrator al spațiului care a găzduit expoziția (Muzeul Municipiului București), curator al expoziției (R3), respectiv organizator al expoziției (S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl) aveau responsabilitatea de a nu accepta prezentarea în spațiul public a elementelor de incitare la ură religioasă propuse de către artist. În fapt, Colegiul director reține faptul că în prezenta speță Muzeul Municipiului București, R3 și S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl au o responsabilitate mai însemnată decât R1, dat fiind faptul că promovarea și prezentarea publică a exponatelor propuse de către artist nu ar fi fost posibile fără sprijinul direct al Muzeului Municipiului București, R3 și S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari Srl, motiv pentru care sancțiunea aplicată celor din urmă este una superioară, respectiv amendă contravențională de 5.000 lei.

117. Sancțiunile pe care Colegiul director urmează să le aplice sunt proporționale, efective și disuasive. Relevant pentru stabilirea cuantumului a fost impactul produs de propagarea în societate a expoziției analizate în prezenta cauză.

Opinie separată cu privire la constatare, exprimată de dna. Cerasela Claudia Bănică și dna. Cătălina Olteanu– membre ai Colegiului director

În dezacord cu soluția pronunțată cu majoritatea voturilor membrilor Colegiului director al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării prezente la ședința de deliberări din data de 10.01.2024, **formulăm prezenta opinie separată, considerând că expoziția denumită Nimfe și Zombi**, desfășurată de proiectul Art Safari Love Edition, în perioada 30 iunie - 10 septembrie 2023, în cadrul căreia au fost reinterpretate scene și picturi specifice creștinismului în care simbolurile religioase care face obiectul a celor șapte petiții, conexe și constituite în dosare, **nu reprezintă faptă de discriminare**, fiind sub incidența art. 2 alin (8) al OG. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată.

Colegiul Director a fost chemat să soluționeze divergența de proporționalitate iscată între, pe de o parte libertatea de expresie prevăzută de art. 30 din Constituție și, pe de altă parte, libertatea religiei statuată prin art. 29 din Constituție.

Dreptul la de exprimare este garantat în Constituția României, care prevede în art. 30 alin. (1) și (6) că "(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile. Însă libertatea de exprimare, din perspectiva alin.1 al art. 30 trebuie coroborată cu alin.2 din art. 30 care prevede în mod expres că „(2) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.”

În aceeași argumentație trebuie subliniat faptul că Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată de România prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, prevede în art.10 că: "orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare", însă precizează în mod expres limitele acestui drept în alin. 2 al aceluiași articol: "exercitarea acestor libertăți, (n.n. libertatea de exprimare, de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru protecția reputației sau a drepturilor altora."

Curtea europeană în cauza Müller contra Elveției din 24 mai 1986, a statuat că art. 10 din Convenție înglobează inclusiv și libertatea creației artistice pe raționamentul că libertatea de exprimare înglobează atât libertatea de opinie, de a primi dar și de a comunica informații exprimate în manieră artistică. În cauza Karatas împotriva Turciei (8 iulie 1999, paragraf 49) Curtea a statuat că "*cei care creează interpretează, difuzează sau expun o opera de artă contribuie la schimbul de idei și opinii indispensabile pentru o societate democratică. Prin urmare, statul are obligația de a nu aduce atingere în mod nejustificat libertății lor de exprimare.*"

Dreptul la libertatea de conștiință religioasă este garantat în Constituția României, care prevede în art. 29 alin. (1) că *Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale și de art. 9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.*

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a fi acceptată o ingerință în dreptul de exprimare, aceasta trebuie să fie prevăzută de lege care trebuie să fie previzibilă și accesibilă, să urmărească un scop legitim, să fie necesară într-o societate democratică și să fie proporțională cu scopul urmărit.

Majoritatea membrilor a decis că interferența în libertatea exprimare artistică a petenților „este necesară într-o societate democratică” pe motivele de protejare a sentimentelor religioase a comunității creștine ortodoxe și a păcii religioase în vederea evitării de conflicte și violențe împotriva comunității creștine, similare cu cele întâmplate în statele vestice ale Uniunii Europene.

Reiterăm că aceste motive nu se regăsesc în obiectivele legitime enumerate în al doilea paragraf al art. 10, majoritatea membrilor forțând integrarea lor în obiectivul de protejare a drepturilor altora.

Considerăm că cele două motive menționate ca „nevoi imperioase” nu sunt susținute într-o manieră convingătoare în contextul curent național, chiar dacă majoritatea membrilor și-au justificat decizia în baza unor hotărâri ale Curții Europene, cum ar fi Otto Preminger-Institute împotriva Austriei și ES împotriva Austriei, hotărâri controversate și criticate inclusiv pentru majoritatea fragilă cu care s-au adoptat.

În conformitate cu principiul subsidiarității, statele membre dispun de o „margină de apreciere” în stabilirea limitării libertății de exprimare, pe motivul că autoritățile statelor membre au un contact direct și permanent cu realitățile sociale și sunt primele care se pronunță asupra existenței unei „nevoi sociale presante” (vezi Handyside împotriva Regatului Unit paragrafele 48 și 49) *însă limitarea libertății de exprimare trebuie interpretate în manieră foarte restrictivă*. De asemenea, în cauze similare cu petiția analizată, Curtea a argumentat că această margine de apreciere este și mai relevantă în „*absența unei concepții europene uniforme a cerințelor de protecție a drepturilor altora în raport cu atacurile asupra convingerilor lor religioase depind, într-o anumită măsură, de situația din țara respectivă*” (E.S. împotriva Austria, paragrafele 14–15, Leila Şahin împotriva Turciei, hotărârea din 29 iunie 2004, cererea nr. 44774/98, paragrafele 107–109; hotărârea Marii Camere din 10 noiembrie 2005, paragraful 115). În ceea ce privește percepția majorității membrilor Colegiului Director că sentimentele religioase și drepturile credincioșilor vor fi afectate în mod nejustificat de expoziția respectivă apreciem că nu sunt salvagardate de dreptul la libertatea de religie, care include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, *inclusiv un drept de a exprima viziunea critică asupra propriei sale religii* (Otto Preminger-Institute împotriva Austriei, Opinia separată a Judecătorilor Palm, Pekkanen și Makarczyk).

În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că articolul 10 se aplică nu numai „ideilor” care sunt primite favorabil sau considerate inofensive sau ca o chestiune de indiferență, ci și celor care jignesc, șochează sau deranjează statul sau orice secțiune a populației.

Analizând obiectul petițiilor, considerăm că artistul prin opera sa a adus în discuție chestiuni privind ordinea socială și politică contemporană folosindu-se de simbolurile religioase creștine și referi biblice într-o manieră șocantă și care poate ofensa unii membri ai comunității religioase creștine, dar nu putem exagera prin a statua că operele respective au încălcat dreptul la libertatea religioasă a participanților la expoziție, cu atât mai puțin a întregii comunități creștine din România. De asemenea, chiar dacă lucrările sale conțin critici la adresa religiei creștine din punct de vedere

social sau politic, apreciem că nu reprezintă un atac, o încălcare a simbolurilor sacre ale creștinilor.

Considerăm că artistul pune în dezbatere realitățile sociale și politice, tabuurile și convenționalitatea din cadrul societății românești care reprezintă subiecte de interes public necesare să fie dezbătute într-o societate democratică, iar mențiunile explicative alăturate fiecărei opere clarifică publicul că lucrările sale nu reprezintă un atac pe motive de credințe religioase ci viziunea sa ca artist exprimată într-o manieră nonconformistă fără a urmări incitarea la lipsă de respect sau ură împotriva comunității religioase creștine.

Raționamentul constă în faptul că arta este instrumentul prin care omenirea de-a lungul vremii a contribuit la schimbul de idei și informații cu privire la ordinea socială, politică, economică și religioasă, contribuind astfel la dezbaterea publică și progresul societății, punând în discuție inclusiv viziunea dominantă. Ca urmare, cei care optează să își exercite dreptul de a-și manifesta religia nu se pot aștepta să fie scutiți de orice critică, ei trebuie să tolereze și să accepte negarea de către alții a convingerilor lor religioase și chiar propagarea de către alții a unor doctrine ostile credinței lor. (Otto-Preminger-Institut, menționat mai sus, paragrafele 17-18, 47). Pentru aceste considerente opinăm că lucrările care reprezintă obiectul petiției se încadrează în limitele criticii legitime în consens cu raționamentul curții europene care a hotărât că cei care creează, interpretează, distribuie sau expun opere de artă contribuie la schimbul de idei și opinii care este esențial pentru o societate democratică. De aici și obligația statului de a nu încălca în mod nejustificat libertatea lor de exprimare.

În acest sens, Raportorul Special al ONU a argumentat în favoarea acestui element constitutiv subtil și simultan subversiv al artei: „Expresiile și creațiile artistice nu poartă întotdeauna și nu trebuie reduse la purtător de un anumit mesaj sau informație. În plus, recurgerea la ficțiune și la imaginar trebuie înțeleasă și respectată ca element crucial al libertății indispensabile activităților creative și expresiilor artistice: reprezentările realului nu trebuie confundate cu realul.” (Raportul raportorului special în domeniul drepturilor culturale, Farida Shaheed: dreptul la libertatea expresie artistică și creativitate, A/HRC/23/34, 14 martie 2013, alin. 37).

Este de notorietate, că o serie de opere (literare, pictură, cultură, etc) care au pus în discuție chestiuni religioase au fost cenzurate de-a lungul istoriei fiind considerate blasfemie la acea vreme, dar care în timp au devenit apreciate și considerate parte din patrimoniul cultural universal inclusiv de către instituțiile religioase. Raportorul Special în domeniul drepturilor culturale în 2018 explică că „omenirea se apreciază, restaurează și se reimaginează prin crearea, interpretarea, păstrarea și revizuirea vieții sale culturale și artistice (...) Moștenirea culturală, practicile culturale și artele sunt resurse pentru organizarea atenției la preocupări urgente, abordarea conflictelor, reconcilierea foștilor dușmani, rezistând opresiunii, amintind trecutul și imaginând și dând substanță unui viitor mai prietenos cu drepturile. Raportul Raportorului Special în domeniul drepturilor culturale, A/HRC/37/55, 4 ianuarie 2018, alin. 2. 60 Id. la alin. 75.

Cu alte cuvinte, artiștii prin operele lor pun întrebări publicului pentru a reconsidera lumea în care trăim, ca urmare au tot dreptul de a-și practica arta în conformitate cu propriile sensibilități și valori estetice sau să revendice dreptul artei de vorbi. Pentru aceste considerente opinăm că arta are același rol precum a unui discurs politic, astfel încât același nivel de protecție ar trebui să fie asigurat pentru a permite schimbul de idei și informații chiar dacă nu sunt strict conformiste sau „corecte din punct de vedere politic (sau religios). Un asemenea risc de autocenzură este foarte periculos pentru această libertate, care este esențială într-o democrație” (I.A. împotriva Turciei, 2005, Opinia separată a judecătorilor Costa, Cabral Barreto și Jungwiert).

În același timp, reiterăm că majoritatea membrilor prin decizia au vizat o protecție limitată doar a publicului care a fost perceput ca fiind afectat negativ de lucrările respective, deși obligația Colegiului este a de a proteja dreptul publicului larg de a primi informații sub formă de artă, deoarece libertatea de exprimare nu se referă doar la artiști și la dreptul lor de a se exprima, ci este în egală măsură dreptul publicului de a primi idei care este un element esențial a libertății de exprimare artistică.

În ceea ce privește cel de al doilea argument al majorității că expoziția poate duce la un posibil conflict împotriva comunității creștine din România, considerăm că reprezintă o presupunere fără temei și dovezi de bază că religia în România este un factor de conflicte potențiale, și poate de provocare, care duce cu ușurință la confruntare și tensiune socială. De asemenea, riscul unei astfel de confruntări nu se poate justifica în contextul în care accesul la expoziție era limitată doar persoanelor care achiziționam un bilet și interzisă minorilor sub 18 ani, astfel încât mesajul presupus transmis de artist și expoziție nu fost diseminat rapid, continuu și accesat de un număr mare de persoane care să fie instigați la ură împotriva comunității creștine. Mai mult, acest raționament nu reprezintă un motiv suficient pentru a preveni orice formă de discuție pe chestiuni religioase care implică religia creștină prin îngrădirea nejustificată și fără discernământ a dreptului la libertatea de exprimare.

Comitetul ONU privind Drepturile Omului a semnalat că „deoarece orice restricție asupra libertății de exprimare constituie o restrângere gravă a drepturilor omului, nu este compatibil cu Pactul ca o restricție să fie consacrată în legislația tradițională, religioasă sau în alte asemenea drepturi cutumiare”. În mod similar, și în ceea ce privește statele care mențin o religie oficială sau în care religia deține un statut privilegiat, a observat că persoanele care se opun acesteia trebuie să fie libere să își exercite nu numai libertatea religioasă, ci și celelalte drepturi acordate de Pact, inclusiv, dreptul la libertatea de exprimare (Comitetul pentru Drepturile Omului, Comentariu General 34, Libertățile de opinie și de exprimare, (Art. 19), Sesiunea 102 din 201, ONU Doc CCPR/C/GC/34, paragraf 24)

Comisia de la Veneția consideră că orice diferență în aplicarea restricțiilor la libertatea de exprimare în vederea protejării convingerilor sau convingerilor religioase specifice (inclusiv în ceea ce privește poziția unui grup religios ca victimă, spre deosebire de făptuitor) ar trebui fie evitată, fie justificată în mod corespunzător. (Raport privind relația dintre libertatea de exprimare și libertatea de religie: problema reglementării și urmării penale a blasfemiei, insultei religioase și instigării la ură religioasă, adoptat

de Comisia de la Veneția în cea de-a 76-a sesiune plenară de la Veneția, 17-18 octombrie 2008).

În ce privește sancționarea contravențională a artistului cu avertisment apreciem că reprezintă o restricție excesivă a libertății sale artistice prin care este atenționat că viziunea sa artistică nu este legitimă și o restricție prealabilă pentru acte similare în viitor, fapt care este clar în detrimentul toleranței de care depinde democrația pluralistă.

Cartea albă prin care Colegiul limitează libertatea artistică pentru proteja sentimentele religioase ale comunității creștine majoritare deoarece este în contradicție cu narațiunea dominantă, este periculoasă și poate fi considerată o formă mascată de sancționarea actelor artistului și a colaboratorilor ca faptă de blasfemie, faptă abrogată de statul român.

Pe cale de consecință, apreciem că prin astfel de decizie golim de conținut dreptul la libertate de exprimare în general prin interzicerea oricărei critici sau dezbateri privind religia creștină, prin reinversarea statutului libertății de exprimare de la statutul de la principiu la excepție și vice-versa.

Așadar, raportând dispozițiile legale aplicabile la datele concrete ale speței și jurisprudenței invocate considerăm că nu se întrunesc cumulativ elementele constitutive ale unei fapte de discriminare prevăzute de art. 15 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată.

Față de cele de mai sus, în temeiul art. 20 alin. (2) din O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată,

COLEGIUL DIRECTOR HOTĂRĂȘTE:

1. Referitor la aspectele sesizate împotriva părții reclamate Paul Baraka Marat-R1, acestea reprezintă discriminare potrivit **art. 15 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată**; (9 voturi pentru și 2 împotriva)
2. Aplicarea avertismentului contravențional pentru R1 (7 voturi pentru și 2 împotriva);
3. Referitor la aspectele sesizate împotriva părților reclamate Muzeul Municipiului București Bd. Ion C. Brătianu nr. 2, Sector 3, București, (R3), S.C. ArtSafari S.R.L.- Fundația Centrul Cultural ArtSafari SRL, acestea reprezintă discriminare potrivit art. 2 (4) coroborat cu **art. 15 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată**; (9 voturi pentru și 2 împotriva)
4. Aplicarea amenzii contravenționale în valoare de **5.000 lei**, în sarcina părților reclamate (R3), Muzeul Municipiului București cu sediul în București Bd. Ion C. Brătianu nr. 2, sector 3, București, și S.C. ArtSafari S.R.L. cu sediul în Sector 1, str. C.A. Rosetti nr. 5, corp A, etaj 1, camera 58 (CUI 32488890) potrivit **art. 2 alin. (11) și art. 26 alin. (1) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor**

formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată coroborat cu **art. 8 din O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, cu modificările și completările ulterioare**. (6 voturi pentru amenda 5000 lei, 2 voturi pentru avertisment și 1 vot pentru amendă contravențională în cuantum de 10 000 lei);
5. Câte o copie a prezentei hotărâri se va comunica părților.

VI. Modalitatea de plată a amenzii

Amenda se va achita de către Muzeul Municipalului București la Direcția de Impozite și Taxe a Sectorului 2 București, S.C. ArtSafari S.R.L. va achita la Direcția de Impozite și Taxe a Sectorului 1 București, iar R3 va achita la Trezoreria Statului în conturile destinate încasării amenzilor contravenționale. Contravenientul poate trimite dovada plății amenzii către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (cu specificarea numărului de dosar) în termen de 15 de zile din momentul în care constituie de drept titlu executoriu, conform art. 20 alin. 10 al **O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**, cu modificările și completările ulterioare, republicată.

VII. Calea de atac și termenul în care se poate exercita

Prezenta hotărâre poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, în termen de 15 zile de la data primirii, potrivit O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare, republicată și Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ.

Membrii Colegiului director prezenți la ședință:

ASZTALOS CSABA FERENC – Membru

BABUȘ RADU - Membru

BĂNICĂ CLAUDIA CERASELA - Membru

DIACONU ADRIAN NICOLAE - Membru

GRAMA HORIA - Membru

JURA CRISTIAN - Membru

MOȚA MARIA - Membru

OLTEANU CĂTĂLINA - Membru

POPA CLAUDIA SORINA - Membru

RAIU CĂTĂLIN VALENTIN – Membru

SĂVULESCU RADU-COSMIN – Membru

Redactat la data de:12.02.2024

Motivul de fapt și de drept: CR

Notă: Hotărârile emise de Colegiul director al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării potrivit prevederilor legii și care nu sunt atacate în termenul de 15 zile, potrivit *O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare și Legii 554/2004 a contenciosului administrativ*, constituie de drept titlu executoriu.